

WAT

WAT IS EEN BOMENRIJ?

Bepaalde soorten bomen werden en worden geknot om gebruikshout te leveren. Knotten houdt in feite niets anders in dan de betreffende boom eens in de paar jaar van zijn kruin ontdoen waarna deze weer uitloopt. Dit werd en wordt op grote schaal gedaan. Knotbomen zijn kenmerkend voor het Nederlandse landschap. Geknotte bomen zijn overal aan te treffen. Soms zelfs midden in bossen. In het cultuurlandschap zijn ze aanwezig als solitair of staan ze in rijen of groepen. De bekendste geknotte boomsoort is de wilg. Ook elzen, essen, eiken, linden, Spaanse aken, populieren, haagbeuken en paardenkastanjes komen als knotboom voor.

WAAROM

WAT IS HET NUT VAN EEN BOMENRIJ?

In het kort:

- bijdrage aan een aantrekkelijk landschap;
- broedgelegenheid voor vogels en een voedselbron en leefplek voor insecten;
- groeiplaats van bijzondere planten (vooral varens, mossen en korstmossen);
- behoud van cultuurhistorische waarde;
- houtopbrengst.

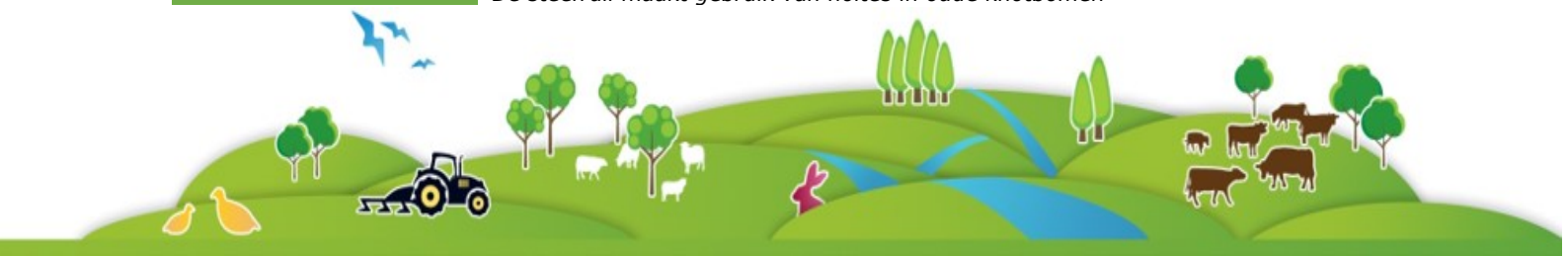
Winst voor de natuur

Oude knotwilgen, -populieren en -elzen zijn vaak gedeeltelijk hol en bieden broedgelegenheid aan steen-, bos- en ransuil en torenvalk. Ook gekraagde roodstaart, grauwe vliegenvanger, holenduif, grote bonte specht, ringmus en wilde eend vinden er vaak een plek om te nestelen. Diverse soorten vleermuizen maken gebruik van holle knotbomen. Dat geldt ook voor allerlei soorten muizen en marterachtigen als wezel, bunzing, steenmarter en hermelijn.

De vroeg in het voorjaar bloeiende knotwilgen zijn een eldorado voor insecten die van stuifmeel en nectar leven. Andere ongewervelden vinden een leefplek onder de schors of in de holten. In de kruin groeien soms minder algemene plantensoorten, zoals de eikvaren. Op de schors komen mossen en korstmossen voor.

De steen'uil maakt gebruik van holtes in oude knotbomen

BEHEER

OP TIJD KNOTTEN IS NOODZAKELIJK

Het op tijd knotten van knotbomen is noodzakelijk om het voortijdig verdwijnen ervan (bijvoorbeeld door omwaaien) te voorkomen. De wortels van knotbomen langs sloten hebben ook een positief effect op erosie en verstevigen de oever.

Plant gemakkelijk een nieuwe knotboom erbij

Van alle knotbomen is de knotwilg het meest eenvoudig te planten. Zaag een rechte tak van zo'n 2,5 à 3 meter lengte van een schiet- of kraakwilg. Snijd de onderkant hiervan schuin af.

Schil repen bast van de onderste meter. Steek de staak circa 1 meter diep in de grond. Plant de nieuwe knotwilgen – in voldoende vochthoudende grond – op een onderlinge afstand van zo'n 4 tot 8 meter. Ook populieren kunt u op deze wijze stekken en poten.

Zorg voor een goede ontwikkeling van de kruin

Snijdt regelmatig de loten die uit de stam groeien weg, met uitzondering van de topscheuten. In de tweede winter na het jaar van aanplant kunt u het aantal topscheuten terugbrengen tot zo'n 8 à 12. Dit heet 'stikken'.

Knot regelmatig

Verwijder regelmatig alle takken van de kruin. Voor een wilg en populier geldt daarbij een frequentie van eens in de vier tot zes jaar. Knot een els na iedere vijf tot zeven jaar en een es een keer in de zeven tot tien jaar. Bij knotwilgen geeft langer wachten een risico voor het optreden van watermerkziekte. Bovendien is het wegwerken van achterstallig onderhoud een arbeidsintensief en lastig karwei. Haal eventueel na iedere knotbeurt kort na het eerste groeiseizoen zoveel takken weg dat er zo'n tien tot twintig (afhankelijk van de ouderdom van de boom) overblijven.

Zaag de takken niet te kort af

Laat bij het knotten stompjes tak staan van ongeveer drie tot tien cm lang. Er ontstaan dan eerder holten in de knot dan wanneer u de takken kort op de kruin afzet. Holten zijn gunstig voor holenbroeders en eenden.

Geef het geknotte hout een bestemming

De vrijkomende dikke takken kunt bestemmen voor brandhout. De dunne takken van wilg zijn geschikt voor oeverbeschoeiing, maar u kunt ze ook verwerken in een takkenhoop of takkenwal of om mee te vlechten.

Verwijder dode bomen alleen als het echt nodig is

Laat oude en dode bomen zo mogelijk staan, desnoods met alleen de stam en die takken waarin gaten zitten. Deze trekken holenbroeders, zoals koolmees en steenuil en insectenetters, zoals grauwe vliegenvanger en grote bonte specht. Plant er een vervangende boom vlak naast.

Extra

HOE KUNT U HET BEHEER VERDER VERRIJKEN?

Bij het Agrarisch- Natuur en Landschapsbeheer staat het ecologisch resultaat voorop en kan jaarlijks het beheer worden aangepast met het oog op betere ecologische resultaten. Het is niet te onderschatten hoe belangrijk details zijn voor het ecologisch resultaat. Hieronder enkele suggesties die u in uw landschapselement zou kunnen toepassen. Onderstaande maatregelen kunnen een wijziging in de beheerafspraken vragen. Informeer daarom altijd uw veldmedewerker als u een dergelijke maatregel neemt. Heeft u andere ideeën om uw landschapselementen verder op te waarderen, neem gerust contact op met uw veldmedewerker.

Creëer een soortenrijke, bloeiende rand

Laat een rand ondergroei die grenst aan de omringende beplanting doorgroeien. Beheer deze als een zoom en maai deze het liefst gefaseerd in september/oktober en voer het maaisel af of zet het op een hoop. Sta ook een bramenstruik toe of plant deze. Naast lekker vruchten zijn bramenstruiken een voedsel en verstop oase voor insecten en andere dieren.

Leg een houtril of takkenhoop aan

Leg in of naast de beplanting een houtril of takkenhoop aan. Dit kunt u ook doen met het snoeihout van de fruitbomen. Hiervan profiteren vogels, zoals winterkoning en heggenmus, zoogdieren, zoals wezel en bosspitsmuis, amfibieën zoals de gewone pad en kleine watersalamander en reptielen zoals de levendbarende hagedis. Zie voor meer informatie de aparte factsheet Takkenhoop.

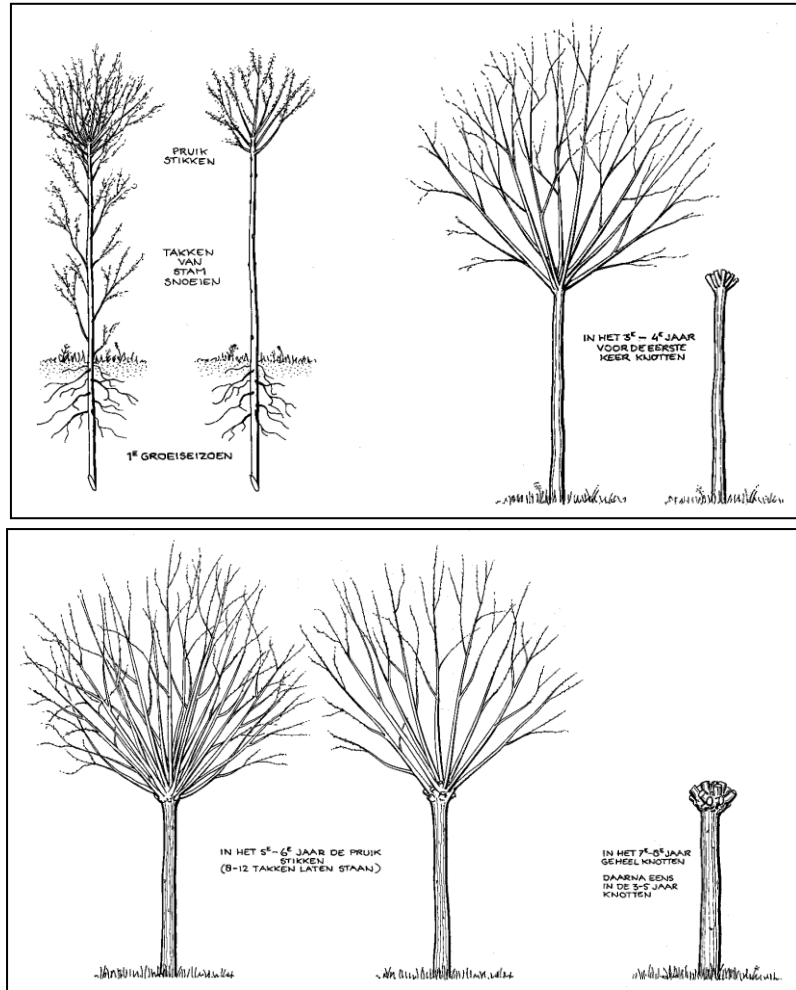
Hang nestkasten op voor holenbroeders en insectenhotels

Zijn er geen bomen met holten voor holenbroeders, zoals koolmees en steenuil, hang dan nestkasten op. Insectenhotels zijn van groot belang voor vele soorten vlinders, kevers of wilde bijen. U kunt deze maatregel (met mate) doorvoeren zonder gevolgen voor uw beheerafspraken, wij waarderen het wel als u uw veldmedewerker informeert over uw initiatief.

Kies voor extra struiken als omringende beplanting struiken, zij leveren extra natuurwinst op.

Kies dan wel voor de natuurlijk in Nederland voorkomende struiken en bomen die bessen of zaden dragen, zoals Gelderse roos, lijsterbes of vlier. Daarmee bevordert u de aanwezigheid van vogels als zanglijster, merel en sijs. Leg de beplanting zo breed mogelijk aan, des te groter is de natuurwinst.

Onderhoudsschema van een knotboomⁱⁱ

ⁱ Bron: Handboek Agrarisch Natuurbeheer (www.landschappen.nl)

ⁱⁱ Bron: Handboek Agrarisch Natuurbeheer (www.landschappen.nl)

[Natuurrijk Limburg](http://www.natuurrijklimburg.nl) – ANLb factsheets

Versie 2.0 2-5-2017 met dank aan Frans Blezer www.ikl-limburg.nl

Disclaimer: dit is een handreiking om samen tot meer ecologisch resultaat te komen van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. Aan deze handreiking kunnen geen rechten worden ontleend. ANLb beheer blijft onderhevig aan de actuele voorwaarden zoals in de beheerovereenkomst overeengekomen.

